

Bildiriler Kitabı

Cilt - I

Türkiye 2012 Kıyıları

14-17 Kasım 2012 Antakya-Hatay

Editörler

Lale BALAS

Aslı N.GENÇ

IX.
Türkiye'nin
Kıyı ve
Deniz Alanları
Ulusal
Kongresi

Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları: Kapasite Geliştirme Çalışmaları

**Gülden Atkin Gençoğlu⁽¹⁾, Güner Ergün⁽²⁾,
Uzman Dr.Gülhan Badur Özden^(2,3), Bekir Erdoğan^(2,4),
Dr.Katalin Zaim^(1,5) ve Doç.Dr. Harun Güçlüsoy^(1,6,7)**

⁽¹⁾ *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Çevre ve Sürdürülebilir
Kalkınma Programı, BM Binası, Birlik Mah., 415. Cad., No:11,
Çankaya, 06610, Ankara*

Tel: 312-454 1100 Faks: 312-496 1463

E-posta: gulden.atkin@undp.org

⁽²⁾ *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel
Müdürlüğü, Alparslan Türkeş Cad. 17. Sokak 10 No'lu Hizmet Binası
Beştepe, Ankara*

Tel: 312-222 1234 Faks: 312-222 2661

E-posta: guner.ergun@csb.gov.tr

⁽³⁾ *E-posta: gulhanbozden@yahoo.com*

⁽⁴⁾ *Muğla Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü, Muslihittin Mahallesi Hasat
Sokak No:3, Muğla, Tel: 252 2141258 Faks: 252 2143109*

E-posta: bekir_erdogan@hotmail.com

⁽⁵⁾ *E-posta: katalin.zaim@undp.org*

⁽⁶⁾ *E-posta: harun.guclusoy@undp.org*

⁽⁷⁾ *Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Teknolojisi*

Enstitüsü, Bakü Bul.100, 35340, Inciraltı, İzmir

E-posta: harun.guclusoy@deu.edu.tr

Özet

Türkiye’de farklı kurumlar tarafından yönetilen farklı statülere sahip toplam 346.138 hektar denizel alana sahip 31 Deniz ve Kıyı Koruma Alanı mevcuttur. Türkiye’deki deniz ve kıyı koruma alanlarındaki yönetsel zayıflıklar; alan bazında yönetim birimlerinin olmaması, yönetim planlaması ve bölgelendirmenin etkin bir şekilde yapılamaması, etkin yönetimi sağlayacak yeterli sayıda ve nitelikte personel olmaması, ekipman yetersizliği ve sürdürülebilir finansman eksikliği şeklinde sıralanabilir.

Kapasite geliştirme, deniz ve kıyı koruma alanları yöneticileri ve uygulayıcıları, alan kullanıcıları ve yerel topluluklara yönelik bilgi ve becerilerin kazandırılması ve edinilen bu bilgi ve becerinin sahaya taşınması için bir mekanizmadır. Gerçek ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanan, kurumsal ve sürdürülebilir bir kapasite geliştirme programı, deniz ve kıyı koruma alanlarında yönetim etkinliğinin artırılmasına katkıda bulunacaktır.

Bu bildiri, Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesinin hedeflerinden biri olan Deniz ve Kıyı Koruma Alanları’nda kurumsal yapı ve kapasitenin geliştirilmesi kapsamında Muğla Akyaka’da kurulan Eğitim ve Uygulama Merkezi bünyesinde hazırlanan kapasite geliştirme programının çerçevesi ve proje kapsamında gerçekleştirilen kapasite geliştirme çalışmaları sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Deniz ve kıyı koruma alanları, kapasite geliştirme, eğitim ve uygulama merkezi, ihtiyaç analizi, yönetim etkinliği, sürdürülebilirlik, kurumsallaşma, izleme ve değerlendirme, e-öğrenme, Akdeniz.

Giriş

Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi Mayıs 2009 tarihinden beri T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM) tarafından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği (UNDP Türkiye), T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü ortaklığında Küresel Çevre Fonu (GEF) mali desteği ile yürütülmektedir. Projenin amacı, ulusal deniz ve kıyı koruma alanları sistemini güçlendirmek ve etkin yönetimini kolaylaştırmaktır. Proje, Ege ve Akdeniz kıyılarında konumlanmış olan Güney’den Kuzeye, Fethiye ve Göcek Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB), Köyceğiz-Dalyan

ÖÇKB, Datça-Bozburun ÖÇKB, Gökova ÖÇKB, Foça ÖÇKB ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı olmak üzere altı Deniz ve Kıyı Koruma Alanında uygulanmaktadır.

Projenin hedeflerinden biri, mevcut deniz ve kıyı koruma alanlarının daha etkin yönetimi ve yeni deniz ve kıyı koruma alanlarının kurulmasına öncelik vermek için sorumlu kurumların ihtiyaç duyduğu *kurumsal yapının ve kapasitenin güçlendirilmesi* dir.

Türkiye’de farklı kurumlar tarafından yönetilen farklı statülere sahip toplam 346.138 hektar denizel alana sahip 31 Deniz ve Kıyı Koruma Alanı mevcuttur. Bu alanlardaki yönetsel kapasiteye bakıldığında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğü bünyesinde İl Müdürlükleri altındaki Özel Çevre Koruma Şube Müdürlükleri, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne bağlı bölge müdürlükleri ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı il ve ilçe teşkilatları yer almaktadır.

Türkiye’deki deniz ve kıyı koruma alanlarındaki yönetsel zayıflıklar; alan bazında yönetim birimlerinin olmaması, yönetim planlaması ve bölgelendirmenin etkin bir şekilde yapılamaması, etkin yönetimi sağlayacak yeterli sayıda ve nitelikte personel olmaması ve mevcut personelin yönetim, planlama, araştırma ve izleme, iletişim ve katılımçılık, alandaki tehditlere cevap verecek yeterli bilgi ve beceriye sahip olmaması, ekipman yetersizliği ve sürdürülebilir finansman eksikliği şeklinde sıralanabilir.

Deniz ve kıyı koruma alanlarında yönetim etkinliğini artırmak amacıyla kapasite geliştirme çalışmalarına ihtiyaç vardır. Kapasite geliştirme, deniz ve kıyı koruma alanları yöneticileri ve uygulayıcıları, alan kullanıcıları ve yerel topluluklara yönelik bilgi ve becerilerin kazandırılması ve edinilen bu bilgi ve becerinin sahaya taşınması için bir mekanizmadır. Kapasite geliştirme çalışmalarının hedef grupları arasında, Deniz ve Kıyı Koruma Alanları yöneticileri ve uygulayıcıları, yerel yönetimler, turizm, balıkçılık gibi alan kullanıcıları ve yerel halk yer almaktadır.

Bu bildiriye, Türkiye’nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi’nin hedeflerinden biri olan Deniz ve Kıyı Koruma Alanları’nda kurumsal yapı ve kapasitenin geliştirilmesi kapsamında Muğla Akyaka’da kurulan Eğitim ve Uygulama Merkezi bünyesinde hazırlanan kapasite geliştirme programının çerçevesi ve proje kapsamında gerçekleştirilen kapasite geliştirme çalışmaları sunulmaktadır.

Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Eğitim ve Uygulama Merkezi Kapasite Geliştirme Programının Oluşturulması

Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Eğitim ve Uygulama Merkezi Muğla Akyaka’da Akyaka Belediyesi tarafından sağlanan binada 2011 yılında faaliyete geçmiştir. Merkez hem ulusal hem de bölgesel ölçekte, Deniz ve Kıyı Koruma

Alanları yöneticileri ve uygulayıcıları başta olmak üzere alan kullanıcıları ve yerel topluluklar için eğitim ve uygulama olanakları sağlayacaktır. Eğitim ve Uygulama

Merkezi bünyesinde uygulanacak kapasite geliştirme programı A.B.D. Ulusal Oşinografi ve Atmosfer İdaresi (NOAA) ve Dünya Doğayı Koruma Vakfı Akdeniz Program Ofisi (WWF MedPO) ile birlikte hazırlanmaktadır. Kapasite geliştirme programı 27-28 Ocak 2011 ve 20-22 Haziran 2011 tarihlerinde ilgili kurum ve kuruluş uzmanlarının katılımıyla gerçekleştirilen iki planlama çalışmayı ile şekillenmiştir. Kapasite geliştirme programı, Türkiye'deki kapasite geliştirme ihtiyaçları doğrultusunda Akdeniz ölçeğinde yürütülen çalışmalardan elde edilen bilgi ve deneyim çerçevesinde hazırlanmaktadır.

Eğitim ve Uygulama Merkezi, Akdeniz ölçeğinde yürütülen kapasite geliştirme çalışmalarının önemli bir parçası haline gelecektir. Bu kapsamda, WWF MedPO ile işbirliği içerisinde Güney MedPAN (Akdeniz'de Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Ağı) Kapasite Geliştirme Programları çerçevesinde 8 Akdeniz ülkesinden Deniz Koruma Alanları uzmanları için İletişim ve Paydaş Katılımı Eğitimi 13-16 Haziran 2011 tarihinde Akyaka Muğla'da gerçekleştirilmiştir.

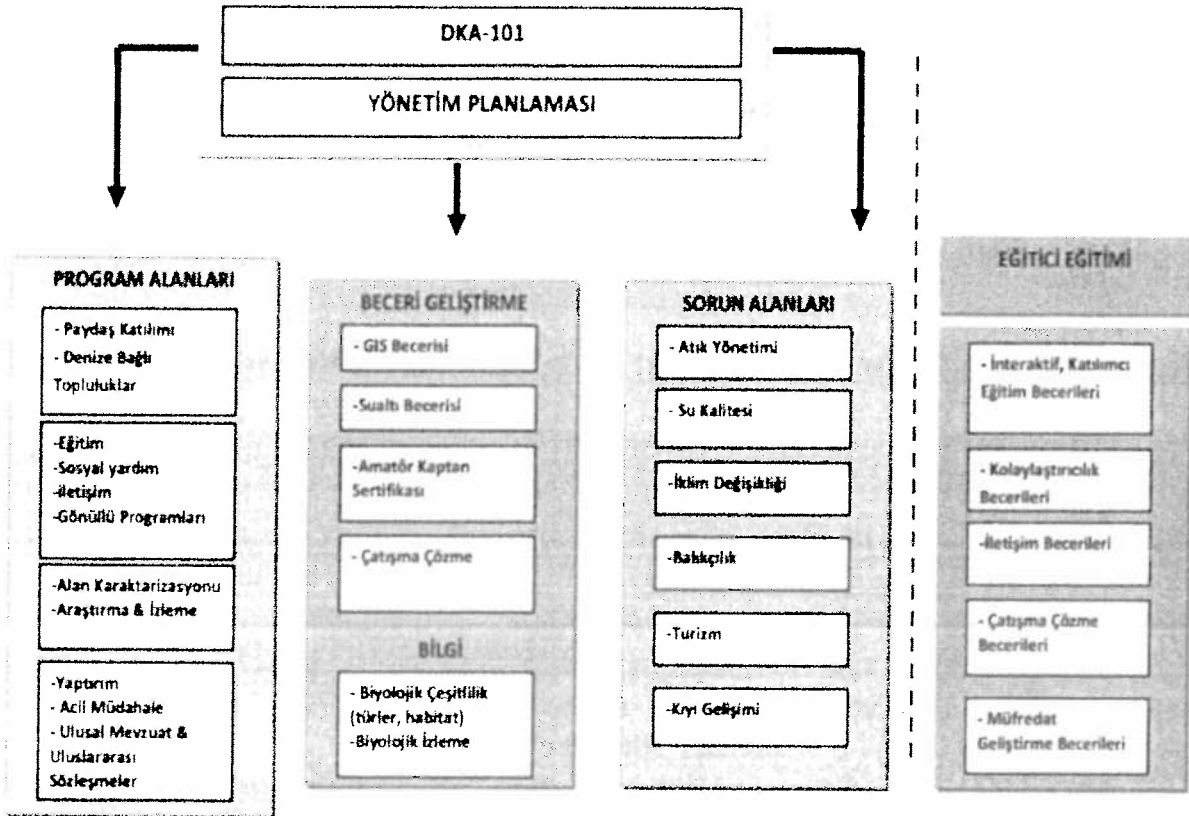
Deniz ve Kıyı Koruma Alanları ile ilgili mevcut yönetsel kapasite ve kapasite geliştirme ihtiyaçlarının belirlenmesi

Kapasite geliştirme programının deniz ve kıyı koruma alanlarının gerçek ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi amacıyla öncelikle Haziran 2011 tarihinde bir ihtiyaç analizi araştırması yapılmıştır. Mülga Özel Çevre Koruma Kurumu Antalya, İzmir, Muğla ve Mersin Bölge Müdürlüklerinde çalışan toplam 44 personel ile anket çalışması yapılmıştır. Anket ile, denizel kaynakların korunması, araştırma ve izleme, eğitim ve sosyal yardım, denizel mirası koruma, sualtı, güverte, veri yönetimi gibi teknik bilgi ve beceri ve kaynak yönetimi ana başlıkları altında toplam 153 konuda Deniz ve Kıyı Koruma Alanlarındaki mevcut yönetsel kapasite ve kapasite geliştirme ihtiyaçları belirlenmiştir.

Bu ihtiyaç analizi araştırmasının bulguları kullanılarak planlama çalışmasına katılan ilgili kurum ve kuruluş uzmanları ile birlikte kapasite geliştirme programının ana çerçevesi ve faaliyetleri belirlenmiştir (Çizim 1). Bu çerçevede Deniz ve Kıyı Koruma Alanlarına Giriş ve Yönetim Planlaması temel faaliyetlerdir. Program üç farklı bölüm altında değerlendirilmiştir; deniz ve kıyı koruma alanlarının yönetimi için temel faaliyetler (program alanları), özel beceriler (beceri geliştirme), kaynak yönetimi ile ilgili alanlar üzerindeki baskılara cevap verebilecek bilgi ve beceri (sorun alanları). Ayrıca, programının sürdürülebilirliği açısından bir eğitici eğitimi dikkate alınmış ve bunun için ihtiyaçlar belirlenmiştir.

Deniz ve Kıyı Koruma Alanları ile ilgili kapasite geliştirme faaliyetlerinin önceliklendirilmesi

Planlama çalıştayına katılan uzmanlar ile birlikte Türkiye'deki Deniz ve Kıyı Koruma Alanları ile ilgili mevcut deneyim, uzmanlık ve eğitim programları değerlendirilerek kapasite geliştirme programı faaliyetleri önceliklendirilmiştir (Çizim 1). Bunu yaparken, kapasite geliştirme faaliyetleri şu kriterlere göre puanlanmıştır; kapasite (kurumlar tarafından şu an uygulanabilirlik), uygulama olanağı (otorite veya politik istek), zamanlama, fayda seviyesi (yararlanacak deniz koruma alanı veya kurum sayısı) ve aciliyet. Bu puanlama sonucunda, kapasite geliştirme faaliyetleri sırasıyla paydaş katılımı, yaptırım, araştırma ve izleme, eğitim ve sosyal yardım, balıkçılık, kıyı gelişimi, turizm, su kalitesi, acil müdahale eylem planı, atık yönetimi, iklim değişikliği, performans ölçütleri, ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler ve denizel bağlı topluluklar olarak önceliklendirilmiştir.

Çizim 1. Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Kapasite Geliştirme Faaliyetleri

Belirlenen bu ihtiyaçlar, Akdeniz ölçeğindeki kapasite geliştirme ihtiyaçları ile örtüşmektedir. WWF MedPO tarafından, Ekim 2011'de Akdeniz ölçeğinde 16 ülke ile yapılan 61 anket çalışmasında bölgesel kapasite geliştirme ihtiyaçları belirlenmiştir (Di Carlo ve diğerleri, 2012). Bu çalışma kapsamında

Türkiye'deki deniz ve kıyı koruma alanlarının ihtiyaçları 21 konu başlığı altında öncelik sırasına göre yaptırım, bilimsel izleme, belirli tür ve habitatların korunması ve yönetimi, deniz koruma alanları planlama ve bölgelendirilmesi, çevre eğitimi ve iletişim, denizel biyolojik çeşitlilik ve ekolojisi ve ulusal deniz koruma alanı sistemi, yasal ve kurumsal altyapı olarak belirlenmiştir. Ayrıca, tür ve habitatların korunması ve yönetimi, paydaş katılımı, denizel biyolojik çeşitlilik ve ekolojisi, yaptırım ve bilimsel izleme Akdeniz ölçeğinde bölgesel olarak ortaya çıkan ihtiyaçlardır.

Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Kapasite Geliştirme Programı uygulama ve değerlendirme planı

Belirlenen kapasite geliştirme faaliyetlerinin her biri için kısa dönem hedefler (eğitimin sonunda elde edilecek bilgi, beceri ve çıktılar) ve uzun dönem hedefler (eğitimden önce sahada uygulanamayacak neler uygulanabilir) belirlenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda kapasite geliştirme programı müfredatı hazırlanacaktır.

Her eğitimde teorik olarak öğrenilenlerin sahaya taşınarak uygulama planı yapılabilmesi ve kapasite geliştirme programı hedeflerine ulaşılmasının başarılı olup olmadığının değerlendirilmesi için izleme ve değerlendirme planı geliştirilecektir. Bu sayede, kapasite geliştirme programının hedef kitlenin ihtiyacına göre sürekli olarak güncellenmesi ve gerçekten bir kapasitenin oluşturulduğunun gözlenmesi mümkün olacaktır.

Kapasite Geliştirme Çalışmaları: Yüz Yüze Eğitimler ve E-öğrenme

Deniz ve kıyı koruma alanlarında yönetim etkinliğini artırmak amacıyla, deniz ve kıyı koruma alanı yöneticileri ve uygulayıcıları ve alan kullanıcılarına yönelik birçok konuda farklı kapasite geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bunlar daha çok yüz yüze eğitimler, toplantılar, çalıştaylar şeklinde tasarlanmış ayrıca bir e-öğrenme platformu geliştirilmiştir. Proje kapsamında Eylül 2009 ve Eylül 2012 tarihleri arasında yapılan eğitim faaliyetleri, hedef kitle ve katılımcı sayıları Çizelge 1'de verilmektedir.

Deniz ve kıyı koruma alanlarının finansal sürdürülebilirliğini geliştirmek amacıyla Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğü'nün Ankara'daki İş Geliştirme Birimi ile altı proje alanındaki yerel yönetim birimleri eğitimi için bir e-öğrenme platformu ve müfredatı hazırlanmıştır. E-öğrenme müfredatı, denizel biyolojik çeşitlilik, finansal faaliyetlerle ilgili pazarlama yaklaşımı, çevre ekonomisinin temelleri, finansal sürdürülebilirlik, doğal kaynak envanteri ve yönetimi gibi konuları içermektedir. E-öğrenme içeriği, uzmanlar tarafından hazırlanan sesli ve yazılı sunumlar, daha fazla bilgi için ek dokümanlar ve değerlendirme sorularından oluşmaktadır.

Çizelge 1. Proje Eğitim Faaliyetleri

Hedef Kitle	Eğitim İçeriği	Tarih	Katılımcı Sayısı
Kamu kurumları, yerel yönetimler, STK'lar	Kaş-Gökova ÖÇK Bölgesi Deniz Planlama ve Yönetimi Eğitimi (WWF TR ve TVKGM işbirliği)	Mayıs 2010	30
İş Geliştirme Birimi ve Alan Yönetim Birimleri personeli	DKA Sürdürülebilir Finansmanı Yönetimi	Haziran 2010	23
Mülga ÖÇKKB Merkezi Teşkilatı ve Alan Yönetim Birimleri için yeni alınan personel	Korunan Alanlar, Biyolojik Çeşitlilik ve Deniz Koruma Alanlarına Giriş	Ocak 2011	85
Merkezi ağırlıklı kamu, akademi ve STK temsilcileri	Ekonomik Prensiplerin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Planlama Sürecine Entegrasyonu	Mart 2011	76
Mülga ÖÇKKB Planlama uzmanları	DKKA Yönetiminde Ekolojik Planlama Yaklaşımı	Nisan 2011	67
Proje alanlarındaki ilgili kamu kurumları ve yerel yönetimler	Korunan Alanlar, Biyolojik Çeşitlilik ve Deniz Koruma Alanlarına Giriş	Mayıs 2011	44
Akdeniz ülkeleri DKA Yöneticileri	Mentor Eğitim Programı (DKA İletişim ve Uyuşmazlık Yönetimi)	Haziran 2011	17
İzmir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü personeli	Amatör Kaptanlık	Mart 2012	
İş Geliştirme Birimi, Çevre ve Şehircilik, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Orman ve Su İşleri Bakanlıkları merkez teşkilatı	Deniz Koruma Alanları Sürdürülebilir Finansmanı için İş Geliştirme Eğitimi	Mart 2012	15
Muğla'daki ilgili kamu kurumları, yerel yönetim, STK'lar ve özel sektör temsilcileri için 3 farklı eğitim	Deniz ve Kıyı Koruma Alanlarında Sürdürülebilir Turizm	Nisan 2012 Ekim 2012	83
Proje alanlarındaki Çevre ve Şehircilik, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Orman ve Su İşleri, Kültür ve Turizm Bakanlıkları taşra teşkilatı	Deniz Koruma Alanları Sürdürülebilir Finansmanı için İş Geliştirme Eğitimi	Haziran 2012	21

E-öğrenme platformu müfredatı ve içeriği verilen iki yüz yüze eğitim ile test edilmiştir ve değerlendirmeler sonucunda son haline getirilerek 2012 yılı içerisinde kullanıma açılacaktır. Ayrıca, proje kapsamında Ocak 2011 tarihinde Muğla Akyaka'da kamu personeline yönelik gerçekleştirilen eğitim seminerinde hazırlanan sunumlar kullanılarak Korunan Alanlar, Biyolojik Çeşitlilik ve Deniz

Koruma Alanlarına Giriş temalı bir e-öğrenme modülü de hazırlanmıştır. Biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve Deniz ve Kıyı Koruma Alanları'nda yürütülen koruma faaliyetlerine destek olmak amacıyla proje kapsamında birçok materyal üretilmektedir. UNEP-MAP RAC/SPA tarafından hazırlanan 7 adet Korunan Tür Strateji ve Eylem Planı, Deniz ve Kıyı Koruma Alanları'nın Oluşturulması ve Yönetimi Rehberi ve Deniz ve Kıyı Koruma Alanları'nın Ekonomik Yönleri kitapları Türkçe'ye kazandırılmıştır. Türkiye denizlerinde yayınlanmaktadır. Tüm yayın ve materyallere proje internet sayfasından erişmek ve pdf formatında indirmek mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Eğitim ve Uygulama Merkezi bünyesinde hazırlanan kapasite geliştirme programı 2012 yılı içerisinde tamamlanacaktır. Deniz ve kıyı koruma alanları hakkında bir temel bilgi düzeyi ve anlayış oluşturmak üzere ilk olarak 2012 yılında Deniz Kıyı Koruma Alanlarına Giriş ve 2013 yılı içerisinde Yönetim Planlaması ve konusu daha sonra belirlenmek üzere toplam üç eğitim düzenlenecektir. Hazırlanan kapasite geliştirme programının alandaki ihtiyaçlara cevap vermesi, hedeflerine ulaşması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için Eğitim ve Uygulama Merkezinin kurumsal bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Bu aşamada ilk olarak merkezin bünyesinde çalışacak ve işletimi konusunda destek olacak iki yerel saha sorumlusu alınması planlanmıştır. Ayrıca, kapasite geliştirme eğitimlerini verebilecek bir eğitici ekibinin yetiştirilmesi de önerilmektedir. Kapasite geliştirme çalışmalarında e-öğrenme gibi mültimedya öğrenme ortamları, eğitimlere erişimin rahat ve kolay olması, zaman, mekan ve kontenjan kısıtlamasının olmaması açısından daha çok kişiye ulaşılmasını sağlamaktadır.

Akdeniz ölçeğinde hazırlanan kapasite geliştirme stratejisi göstermiştir ki bölgesel koordinasyon ve işbirliği, değişim programları ve bölgesel eğitimler deniz ve kıyı koruma alanları arasında bir öğrenme ağının oluşturulmasını sağlar. Deneyimlerin ve iyi uygulamaların paylaşacağı ve bu konuda çalışanların birbirinden öğreneceği bir öğrenme ortamının oluşturulması deniz ve kıyı koruma alanları arasında bir ağ oluşturmak için kullanılacak araçlardan biridir.

Kaynaklar

Anon. (2009), "3697 Türkiye'nin Korunan Alanlar Sisteminin Güçlendirilmesi: Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sürdürülebilirliğinin Kolaylaştırılması". UNDP Proje Dökümanı: 1-65.

Di Carlo G., Lopez A., Staub F., (2012), Capacity building strategy to enhance the management of MPAs in the Mediterranean Sea, Commissioned by WWF MedPO / MedPAN / UNEP/MAP/RAC/SPA. 19 pages + Annexes.

Gözcelioğlu, B. (2011), "Denizlerimizin Sakinleri" Ankara, Türkiye, 471.